

КРИМ - ЗЕМЛЯ УКРАЇНСЬКА

Крим завжди входив до орбіти геополітичних інтересів східного слов'янства. Вже у Х ст. до складу Тмутараканського князівства увійшла частина Керченського півострова, головне місто якого отримало від русів назву Корчев. В Херсонесі та Сурожі існували торговельні поселення руських купців.

вкрай невідгодно ані Німеччині, ані більшовицькій Росії. Більш активною виявила себе кримська політика П.Скоропадського. В плани гетьмана входило не лише перетворення регіону у складову частину Української Держави, але й створення українського Чорноморського флоту. Характерно, що вже в день гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р. на шоглах кораблів, які були вишикувані на севастопольському рейді, були підняті синьо-жовті прапори. Доречно згадати, що до революції Чорноморський флот на 75% комплектувався за рахунок вихідців з українських губерній. На жаль, через позицію радянської Росії і меншою мірою Німеччини плани П.Скоропадського щодо розбудови флоту не були реалізовані.

Завершення громадянської війни знову зробило доволі актуальним питання про державний статус півострова. У кінцевому підсумку 18 жовтня 1921 р. була проголошена Кримська АСРР у складі Російської Федерації.

В роки існування Кримської АСРР (жовтень 1921 – червень 1945 рр.) швидкими темпами йшов процес русифікації Криму.

Водночас протягом 1920-30-х рр. зростав рівень економічної залежності автономії від України. Промисловість Кримської АСРР працювала на українській сировині, використовувала українські енергоносії. У роки першої п'ятирічки підприємства керченського залізорудного басейну структурно входили до складу донецько-криворізької вугільно-металургійної бази.

Події Великої Вітчизняної війни призвели до численних людських втрат і великих матеріальних збитків в Криму. Крім того в роки війни суттєво змінилася етнодемографі-

Ситуація кардинально змінилася у зв'язку з появою у Північному Причорномор'ї в першій половині XIII ст. монголо-татар. Незабаром Крим став складовою частиною татарської Золотої Орди.

Паралельно з цим в причорноморських степах відбувався процес оформлення і консолідації українського козацтва. Створивши в середині XVI ст. Запорозьку Січ – осередок майбутньої “християнської республіки”, козацтво стало могутньою силою, яка перешкождала експансії турецьких і татарських агресорів в українські землі. Козаки не лише захищали південне порубіжжя слов'янського світу, але й здійснювали військові походи на Крим.

Проте не слід вважати, що протягом існування Кримського ханства контакти українців з їх південними сусідами зводилися лише до воєнного протистояння. Попри всі політичні протиріччя, з кожним десятиріччям міцнішали торговельно-економічні зв'язки України з ханством. Із Наддніпрянщини на продаж відправляли шкури, вовну, мед, віск. На півдні закупалися сіль, зброя, предмети розкошу. Тому навряд чи можна погодитися з думкою О.Солженіцина, який до земель, де “зроду старої України не було” відніс Крим.

У другій половині XVIII ст. Російська імперія внаслідок двох війн проти Туреччини набула статусу чорноморської держави. Доля Кримського ханства була фактично вирішена ще Кючук-Кайнарджійським мирним договором 1774 р., за умовами якого воно проголошувалося незалежним від Османської імперії. У 1783 р. останній кримський хан Шагін-Гірей був змушений зректися влади і залишити межі батьківщини. Указом Катерини II Крим було приєднано до Новоросійського краю, а у 1802 р. разом з частиною материкових земель виділено в окрему Таврійську губернію. Звертає на себе увагу той факт, що навіть в очах офіційного Санкт-Петербурга Кримський півострів разом з степовими районами України виглядали як єдине ціле.

Протягом XIX ст. внаслідок цілеспрямованої політики

російського уряду суттєво змінився етнічний склад населення губернії. За офіційними даними 1897 р. татари склали 34% населення регіону, тоді як “росіяни і українці” – 42,2%. Симптоматичною є етнічна невизначеність останнього терміну. Можна припустити, що, крім іншого це було і результатом русифікаторської політики царизму. За таких умов російськомовне середовище краю спричинило забуття частиною українства свого історичного коріння, рідної мови і культури. Так поступово складалася ілюзія того, що саме росіяни (і тільки росіяни!) мають право вважати Крим своєю батьківщиною.

Події 1917 р. не могли залишити півострів на узбіччі бурхливих соціальних і національно-визвольних процесів, що вибухнули в межах колишньої Російської імперії. В діяльності Тимчасового уряду лейтмотивом кримської політики було збереження Криму у складі “єдиної і неподільної”. Центральна Рада протягом всього періоду свого існування не ставила на порядок денний питання про правовий статус півострову, оскільки аж до січня 1918 р. в її плани не входило проголошення незалежності самої України.

Кардинально ставлення політичного керівництва України до державної належності Криму змінюється вже весною 1918 р. Як відомо, за умовами Брестського миру на територію УНР вводилися німецько-австрійські війська. Формально Крим перебував за межами окупації, однак вторгнення німців на півострів все ж відбулося. Значною мірою на такий крок Берлін спровокували місцеві більшовики, які проголосили створення в Криму Радянської соціалістичної республіки Тавриди. Саме тоді у квітні 1918 р. війська Центральної Ради, діючи як союзники німців, вперше позначили свою присутність на Кримському півострові. Кримська група підполковника П.Болбочана з боями взяла Сімферополь, Бахчисарай, впритул підійшла до Севастополя. Але акція не мала свого логічного завершення. Політична ситуація у Східній Європі складалася тоді таким чином, що передача Криму Україні була

чужа ситуація в регіоні. Ще у 1941 р. понад 51 тис. етнічних німців були примусово переселені з Криму вглиб СРСР. Ще більш масштабною стала трагедія кримськотатарського народу. Відповідно до постанови Державного комітету оборони від 11 травня 1945 р. до Середньої Азії було депортовано 238,5 тис. кримських татар. Кримська АРСР була ліквідована. На її основі було створено Кримську область у складі РРФСР.

Перші повоєнні роки виявилися надзвичайно складними, оскільки економіка краю була зруйнована війною. Внаслідок депортації кримськотатарського населення ледь жевріло сільське господарство Криму. Спроби радянського керівництва розв'язати економічні негаразди шляхом переселення до Кримської області населення з інших регіонів СРСР виявилися невдалими. Все це призвело до падіння життєвого рівня кримчан. В ряді населених пунктів області на початку 1950-х рр. відбулися голодні страйки.

Саме за таких обставин 19 лютого 1954 р. сесія Верховної Ради СРСР затвердила Закон про передачу Кримської області Українській РСР. Слід зазначити, що ініціатива передачі Криму належала російській стороні. Указ Президії ВР РРФСР від 5 лютого 1954 р. чітко визначав: “Враховуючи спільність економіки, територіальну близькість і тісні господарські та культурні зв'язки між Кримською областю і Українською РСР, Президія ВР РРФСР вважає за доцільне передати Кримську область до складу УРСР”.

Таким чином, правовий режим передачі півострова Україні був витриманий і будь-які спроби ряду сучасних політиків говорити про юридичну безпідставність акта 1954 р. є безперспективними.

Входження Криму до складу України було логічним та історично виправданим кроком.

Юрій ЧИРВА,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії Криворізького
державного педуніверситету.